

Nr 8.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion om avskaffande av ordensväsendet m. m.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, II: 327, av herrar *Ståhl* och *Svensson* i Ljungskile, har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om avskaffande av ordensväsendet eller, om detta icke anses möjligt, om sådan reformering och modernisering av ordensväsendet som mindre än den nuvarande ordningen strider mot en demokratisk samhällsuppfattning.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen har utskottet i vederbörlig ordning inhämtat yttranden från överståthållarämbetet i Stockholm, länsstyrelserna i Västerås, Linköping och Göteborgs och Bohus län samt protokollechefen i utrikesdepartementet, varjämte utskottet berett Yrkeskvinnors samarbetsförbund tillfälle att yttra sig över motionen.

Överståthållarämbetet anser att någon principiell skillnad ej kan göras mellan medaljväsendet och ordensväsendet. Skall det senare avskaffas bör det ske i förening med ett allmänt förbud mot utdelande och bärande av medaljer. Att försätta enbart ordnarna ur bruk skulle för övrigt medföra den egendomliga konsekvensen, att landets statsöverhuvud ej längre skulle äga möjlighet besluta om utmärkelser, medan olika sammanslutningar och numera även kommunala representationer i allt mera ökad omfattning utdela sina utmärkelsetecken, som också äro avsedda att bäras offentligt.

Vad åter angår möjligheterna att med bibehållande av ordensväsendet i högre grad anpassa dess former till moderna tänkesätt kan ämbetet instämma i den synpunkt, som motionärerna framfört beträffande det förhållandet, att kvinnorna för närvarande äro uteslutna från möjligheten att erhålla ordnar. Sedan kvinnorna jämställts med männen i fråga om rätt att erhålla statstjänst och de börjat göra sina insatser gällande på samhällslivets olika områden, däribland även det vetenskapliga, synes det vara en naturlig konsekvens härav att de erhålla samma möjligheter till erkännande för sin verksamhet som männen.

Överståthållarämbetet delar även motionärernas uppfattning därutinnan, att ordensväsendet särskilt inom ämbets- och tjänstemannavärlden på ett icke önskvärt sätt markerar en viss klasskillnad, eftersom ordnar icke brukas utdelas

till förtjänta befattningshavare under viss grad. Denna »klasskillnad» lever kvar även i fråga om ordensutmärkelser inom andra samhällsgrenar men har där enligt överståthållarämbetets uppfattning visat sig tendera till någon utjämning. En fortsatt utjämning, som enligt överståthållarämbetets mening är önskvärd, torde bäst ernås genom en successiv jämkning av praxis hos de förslagsställande myndigheterna. Härvid har verkat fördröjande eller förhinderande det förhållandet att ordensutmärkelser avböjts icke blott på grund av vederbörandes personliga inställning till frågan om ordensväsendet utan även på grund av anslutning till vissa politiska partier.

Länsstyrelsen i Västmanlands län, som delar den uppfattning som ligger bakom motionärernas yrkande, vill gärna för sin del medverka i det behjärtansvärda syftet att hindra en gammal god liberal idé att falla i glömska därför att fåfängan synes gripa kring sig även i de kretsar, som till arvedel fått den förnämliga plikten att framför andra bära idén. Länsstyrelsen anför vidare:

Den omständigheten, att ordnar numera blivit eftertraktade och synnerligen uppskattade belöningsmedel även i sådana delar av världen, varest de, så har man inbillat sig, icke skulle komma att på nytt se dagen, kan måhända somligstades ha betydligt rubbat den gamla uppfattningen om ordensväsendets oförenlighet med modern demokrati. Ett dylikt antagande kan emellertid icke försvaga styrkan i motionärernas argumentering.

Länsstyrelsen är så mycket mera hågad att ge motionärerna sitt stöd, som ett avskaffande av ordensväsendet skulle befria landshövdingarna från många delikata undersökningar och besvärande böneskrifter.

Länsstyrelsen förklarar sig till sist intet ha att erinra emot att den utredning kommer till stånd, vartill motionärerna syfta.

Länsstyrelsen i Östergötlands län påpekar, att förlänandet av ordensutmärkelser som bekant är ett Konungens tillkommande personligt prerogativ. Icke desto mindre taga medlemmar av Kungl. Maj:ts regering regelmässigt del i ordensärendenas förberedande behandling. Länsstyrelsen kan icke finna de skäl av mer eller mindre principiell art, som anförts mot ett ordensväsende som sådant, tillräckligt bärande för att motivera ett initiativ, som syftar till sagda institutions avskaffande. Länsstyrelsen anför vidare:

Även den som icke hyser någon överdriven uppskattning av institutionens värde, läser böra medgiva, att den möjlighet det allmänna äger genom ordensförlänningar utmärka sina tjänare eller andra medborgare, som därav gjort sig förtjänta, ingalunda saknar betydelse. Härvidlag torde även få bringas i erinran, att ett ordensväsende av större eller mindre omfattning förekommer i det ojämförliga flertalet europeiska och talrika utomeuropeiska länder och att institutionen, till och med under sen tid, återupprättats i betydande stater, där densamma tidigare indragits. Den nytta ordensförlänningar kunna göra i förbindelse med andra länder torde heller icke böra underskattas. Att under sådana omständigheter avskaffa de svenska riddarordnarna, vilka äro bärare av

en äldre tradition än flertalet andra länders utmärkelsetecken, skulle, enligt länsstyrelsens förmenande, även med hänsyn härtill knappast vara välbetänkt.

Däremot finner länsstyrelsen, att en utredning om viss reformering av ordensväsendet skulle kunna vara önskvärd. Härom anför länsstyrelsen:

Det lär svårligen kunna med skäl förnekas, att de djupgående och omfattande förändringar i samhällets struktur, som inträtt under den senaste mansåldern, vore ett motiv för en dylik utredning. Länsstyrelsen lär icke behöva närmare utveckla denna synpunkt men vill inskränka sig till att endast erinra om det kända förhållandet, att en stor och växande krets av medborgare i förtroende- eller annan framskjuten ställning i samhället numera tillhör meningsriktningar, som av partipolitiska eller analoga skäl icke önska ifrågakomma till ordensförlänningar i nu gällande ordning. Länsstyrelsen finner det uppenbart, att en eventuell utredning ej minst borde undersöka möjligheterna för sådana lösningar, som till äventyrs kunna åvägabringa ändring i detta sakläge.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län meddelar, att från dess sida intet finnes att erinra mot ordensväsendets avskaffande.

Protokollchefen i UD, friherre Ramel, framhåller — efter att ha lämnat en översikt över efter 1917 instiftade eller återupplivade ordnar — att ordensväsendet på det hela taget så långt ifrån att vara statt på avskrivning tvärtom synes såväl i stater inom som utom Europa ha tagit en allt vidsträcktare omfattning. Protokollchefen anför vidare:

Länder av utpräglad demokratisk struktur bilda härvidlag icke något undantag. Orsaken till utvecklingen är säkerligen att söka däri, att regeringarna funnit, att ordensförlänningar utgöra en svårersättbar form för utmärkelser såväl när det gäller att belöna det egna landets medborgare för förtjänster om det allmänna som när behov uppkommer att visa utlänningar uppmärksamhet.

I detta sammanhang förtjänar måhända det förhållandet understrykas, att icke minst i vårt land städer och andra kommuner, vetenskapliga institutioner och sammanslutningar av mer eller mindre officiell karaktär ävenledes funnit påkallat att i ständigt växande utsträckning instifta och utdela medaljer och utmärkelsetecken för förtjänstfull verksamhet inom resp. områden. Därest åtgärder nu skulle vidtagas i syfte att avskaffa det statliga ordens- och medaljväsendet, torde det bli svårt att finna bärande skäl för att från förbudet undantaga de belöningar i form av medaljer etc., som utdelas av offentliga, icke statliga inrättningar och sammanslutningar.

En annan fråga är, huruvida de nuvarande formerna för förläning av statliga ordnar och medaljer äro så ändamålsenliga, att de icke tåla någon jämkning. Det skulle således t. ex. måhända förtjäna övervägas att i Sverige, såsom i åtskilliga andra länder är fallet, inrätta ett ordensråd med sådan sammansättning och sådana befogenheter, att därigenom större konsekvens och enhet-

lighet vid ordensförläningar än f. n. torde gälla skulle kunna genomföras. (Det nu existerande ordensrådet har icke någon sådan uppgift.)

I åtskilliga länder, såsom exempelvis i Finland, Norge, Frankrike, Nederländerna och Belgien, utdelas ordnar jämväl till kvinnor. Skäl för att i Sverige upprätthålla nuvarande olikställighet torde icke föreligga.

Yrkeskvinnornas samarbetsförbund framhåller följande:

Ordensväsendet i sin nuvarande form har spelat ut sin roll och bör avskaffas. Däremot är en långvarig statlig tjänst värd belöning, och Yrkeskvinnornas samarbetsförbund anförde i skrivelse till utskottet den 12 mars 1946 angående demokratisering av medaljutdelningen till statens befattningshavare, att vi icke funnit tillräckliga skäl föreligga för ett avskaffande av systemet med utdelning av medaljer till statens befattningshavare. Vi instämde emellertid i motionärernas förslag om en demokratisering av medaljutdelningen.

I samband med denna utredning bör man även upptaga frågan om belöningar till såväl högre som lägre befattningshavare som övriga förtjänta medborgare.

Vi anse sålunda att det nuvarande ordensväsendet bör avskaffas och hemställa att utskottet ville tillstyrka motionärernas huvudyrkande.

Utskottet får för sin del anföra.

Såsom i något remissyttrande påpekats är utdelandet av ordensutmärkelser ett Konungen personligen tillkommande prerogativ, även om regeringens ledamöter taga del i ordensärendenas förberedande behandling. Varken riksdagen eller Kungl. Maj:t i statsrådet äger dock beslutanderätt beträffande ordensväsendet. Håller man sig till ordalydelsen i den inledande bestämmelsen i stadgarna av den 24 november 1902 för serafimer-, svärds-, nordstjerne- och vasaordnarna, skulle icke ens Konungen i ordenskapitlet i egenskap av ordensväsendets »herre och mästare» äga befogenhet att avskaffa ordensväsendet. Det heter nämligen under kapitlet allmänna bestämmelser § 2: »Ej må Konungen hava makt att upphäva eller avskaffa dessa ordnar».

Uppenbart är dock, att bestämmelser i ordensväsendets stadgar icke kan betaga riksdagen dess rätt att giva uttryck för den uppfattning riksdagen kan hysa i denna sak. Utskottet har vid sin prövning av frågan ingående dryftat huruvida utskottet bort tillstyrka motionens båda alternativa yrkanden, nämligen dels ordensväsendets avskaffande, dels reformering av ordensväsendet, därest ett avskaffande icke visar sig möjligt. Vid ett närmare övervägande har det dock framstått såsom önskvärt att en mer bestämd opinionsyttring sker, och utskottet har därvid stannat för en begäran om utredning rörande tidpunkt och tillvägagångssätt för ordensväsendets avskaffande. Också om ordensväsendet på sätt antytts i vissa remissyttranden skulle reformeras, får det antagas att även efter dessa reformer hela ordensväsendet kommer att för den förhärskande meningen bland vårt folk framstå såsom en icke godtagbar form för gradering av medborgarnas förtjänster och insatser i en demokratisk stat.

Med stöd av det anförda får utskottet hemställa,

att andra kammaren i anledning av förevarande motion, II: 327, för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om utredning rörande tidpunkten och formerna för avskaffande av ordensväsendet.

Stockholm den 8 maj 1947.

På utskottets vägnar:

MANNE STÅHL.

Närvarande: Herrar Ståhl, Allard och Hæggbloom*, fröken Olsson*, herrar Svensson i Stenkyrka, Jönsson i Lund och Odhe, fru Möller, fru Eriesson i Luleå och herr Johnsson i Skoglösa*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herr *Hæggbloom* och fru *Möller*, som ansett att utskottets utlåtande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Såsom — — — ordnar».

Med anledning härav får utskottet hemställa,

att förevarande motion, II: 327, icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda;

2) av herr *Svensson* i Stenkyrka.
